

Maksejõuetus – mis see on?

Merike Varusk

Harju Maakohtu kohtunik

Eesti õiguspraktikas on maksejõuetus suhteliselt uus mõiste. Pankrotiseadus, mis maksejõuetust käsitleb, kehtib 1992. aastast. Selle suhteliselt lühikese aja jooksul on jõudnud välja kujuneda pankrotialane kohtupraktika, kuid ilmnenud on ka puudused, mis näitavad, et kehtiv seadus vajab ulatuslikke muudatusi. Viimaste ettevalmistamine on praegu käsil. Eesti pankrotiseaduse eeskujuks on olnud suures osas Saksa pankrotiõigus, seetõttu on meie pankrotivaldkonda reguleeriv seadus ja praktika sarnane. Maksejõuetus omab tähtsust mitmes valdkonnas, eriti ettevõtluse- ja õiguse valdkonnas, kuid see võib puudutada ka tavakodanikku, sest ühegi isiku pankrot ei ole välistatud.

Maksejõuetus kui termin jääb tihti ebaselgeks. „Eesti õigekeelsussõnaraamatu ÕS 2006“ kohaselt on *maksejõuetus* juriidiline termin ja tähendab 'maksevõimetuks tunnistatud'.^[i] *Maksevõime* on ÕS-i kohaselt majandustermin ja selle tähenduseks on 'majanduslikust seisundist olenev võime makseid tasuda'.^[ii] Pankrotiseaduse kohaselt on isik maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatuse ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Juriidilise isiku puhul on maksejõuetus ilmne ka siis, kui isiku vara ei kata tema kohustusi ning selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.^[iii] Riigiti võib maksevõime mõiste olla erinevalt sisustatud. Näiteks Saksa pankrotiseaduse (*Insolvenzordnung*)^[iv] kohaselt loetakse võlgnik maksejõuetuks, kui ta ei ole võimeline täitma maksmisele kuuluvaid rahalisi kohustusi, üldreeglina tunnistatakse maksejõuetust, kui võlgnik on maksete teostamise peatanud.

Kas maksejõuetus jaa pankrot on sünonüümid?

Maksejõuetuse kõrval kasutatakse ka terminit *pankrot*. Kuigi neid käsitatakse tihti kui sünonüüme, ei saa seda õigeks pidada. Maksejõuetus on nähtus, mis iseloomustab ettevõtte majanduslikku seisundit, kuid ei tähenda iseenesest veel isiku pankrotti. ÕS-i kohaselt on *pankrot* 'lootusetu maksejõuetus'.^[v] Pankroti mõiste on avatud pankrotiseaduses. Selle kohaselt on pankrot võlgniku kohtuotsusega väljakuulutatud maksejõuetus.^[vi] Ent pankrotiseaduses esitatud maksejõuetuse ja pankroti määratlusi ei tule käsitada kui kõikehõlmavaid definitsioone. Nende määratluste eesmärk on selgitada, milline sisu on neil mõistetel vaid nimetatud seaduse kontekstis. Pankrotiseaduses on lähtutud sellest, et pankrotist üldisem kategooria on maksejõuetus, mis iseloomustab objektiivselt majanduslikku olukorda. Pankrotile on aga antud juriidiline tähendus: see on üksnes kohtu poolt tuvastatud maksejõuetus.^[vii]

Pankroti eelduseks on maksejõuetus ja pädeva organi otsus. Eestis on pädevaks organiks kohus. Võlgniku pankroti väljakuulutamist kohtuotsusega saab põhjendada avaliku huvi põhimõttega, mis on pankrotimenetluses valitsev põhimõte. Avalik huvi seisneb muu hulgas üldise ärimoraali parandamises, ausate majandussuhete loomisele innustamises, samuti maksejõuetuse põhjuste väljaselgitamises. Oluliseks tuleb pidada ka ühiskonna kaitsmist maksejõuetute isikute eest.

Pankrotimenetluses on esmatähtis menetluse algatamine. Pankrotiavalduse võib esitada nii võlausaldaja kui ka võlgnik ise. Võlgniku surma korral võib pankrotiavalduse tema vara suhtes esitada ka võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja.^[viii] Võlgnik peab pankrotiavalduses põhistama oma maksejõuetuse ning lisama seletuse maksejõuetuse põhjuste

kohta ja võlanimekirja.[\[ix\]](#) Võlgniku pankrotiavalduse puhul eeldatakse võlgniku maksejõuetust ning võlgniku pankrotiavalduse lahendamisel kuulutab kohus pankroti välja ka sel juhul, kui maksejõuetuse tekkimine tulevikus on tõenäoline.[\[x\]](#)

Pankrotimenetluse algatamiseks võlausaldaja avalduse alusel ei piisa ainult võlgniku maksejõuetusest ja selle põhistamisest. Võlausaldaja peab tõendama ka oma nõude olemasolu, st esitama tõendid nõude suuruse, aluse ja täitmise tähtaja kohta.[\[xi\]](#) Kohus ei algata võlgniku pankrotimenetlust, kui pankrotiavalduse aluseks olevate nõuete suurus ei ületa aktsiaseltsi puhul 200 000 krooni, osa-, täis- või usaldusühingu puhul 40 000 krooni ja teiste juriidiliste isikute või füüsilise isiku puhul 10 000 krooni.[\[xii\]](#) Selle sätte eesmärk on kaitsta võlgnikku kergekäeliselt esitatud pankrotiavalduste eest, mis võivad tema majandustegevust kahjustada.[\[xiii\]](#) Võlgnikult sissenõutavaks muutunud võla kättesaamiseks pole vaja ilmingimata esitada võlgniku suhtes pankrotiavaldust. Nõuet võib menetleda ka hagimenetluses ja saavutada selle rahuldamise näiteks täitemenetluse kaudu. Tihtipeale esitatakse pankrotiavaldus kergel käel, lootes nii kergema vaeva ja väiksema kuluga saavutada nõude rahuldamine. Loodetakse, et võlgnik tasub pankrotiavalduse esitamise hirmus võlgnevuse või sõlmib kokkuleppe võlgnevuse ajatamiseks. On ka võlausaldajaid, kes soovivad raha kokku hoida riigilõivu pealt ja seepärast esitavad pankrotiavalduse. Näiteks hagi esitamisel 40 000 krooni nõudes on riigilõiv 2250 krooni, 200 000 krooni nõudes aga 10 750 krooni, samal ajal kui pankrotiavalduse esitamise korral tuleb võlausaldajal maksta riigilõivu vaid 1600 krooni.[\[xiv\]](#) Lootus väiksemate kuludega läbi ajada ei tarvitse täituda, sest pankrotiseadus sätestab võimaluse nõuda võlausaldajalt raha kohtu deposiiti ajutise pankrotihalduri tasu ja kulutuste katteks.[\[xv\]](#) Seda võimalust kasutavad kohtud sageli. Näiteks Harju Maakohtu praktikas on kujunenud tava, et summa, mida kohtud selleks otstarbeks võlausaldajalt kohtu deposiiti küsivad, ulatub umbes 20 000 kroonini. See summa kulub ajutise pankrotihalduri tasuks, sellelt tasumisele kuuluvateks maksudeks ja ajutise pankrotihalduri ülesannete täitmisel tehtud kulutuste hüvitamiseks. Seega ei ole võlausaldajal riigilõivult mõttekas kokku hoida. Paljud potentsiaalsed võlausaldajad juba teavad seda ning põhjendamatult esitatud pankrotiavalduste hulk on vähenenud.

Maksejõuetuse kindlakstegemine

Pankroti väljakuulutamiseks tuleb kohtul kindlaks teha võlgniku maksejõuetus. Eristatakse *ajutist* ja *püsivat* ehk *alalist maksejõuetust*. Maksejõuetuse hindamisel on oluline võlgniku püsiv maksejõuetus, ajutise maksejõuetuse korral puudub alus pankroti väljakuulutamiseks. Järelikult on vaja välja selgitada, kas tegemist on püsiva maksejõuetusega, mis on pankroti väljakuulutamise eeldus. Samuti on tähtis see, et võlgnikul ei jätku vahendeid kohustuste täitmiseks. See viitab maksejõuetusele. Asjaolu, et võlgnik ei soovi kohustusi täita, ei pruugi maksejõuetusele viidata. Maksejõuetuse hindamisel on vajalik, et pankrotiasja menetleval kohtunikul oleks peale heade õigusteadmiste ka teadmisi majandusest ning et ta tunneks ka finantsarvestuse ja raamatupidamise aluseid. Võlgniku maksevõime väljaselgitamisel on abiks kohtu poolt pankrotimenetluse algatamisel nimetatav ajutine pankrotihaldur, kelle ülesanne on selgitada välja võlgniku varad ja kohustused. Ühtlasi annab ajutine pankrotihaldur hinnangu võlgniku varalisele seisundile ja maksejõulisusele ning ettevõtte tegevuse jätkamise ja juriidilisest isikust võlgniku tervendamise väljavaadetele.[\[xvi\]](#)

Võlgniku maksejõuetuse kindlakstegemine ei pruugi olla kerge. Pankrotiseaduses on sätestatud isiku maksejõuetuse väljaselgitamise üld- ja erialused. Erialusteks on järgmised asjaolud:[\[xvii\]](#)

- 1) võlgnik ei ole täitnud kohustust 30 päeva jooksul pärast kohustuse sissenõutavaks muutumist ja võlausaldaja on teda kirjalikult hoiatanud kavatsusest esitada pankrotiavaldus (pankrotihoiatus) ning võlgnik ei ole seejärel kohustust täitnud 10 päeva jooksul;
- 2) võlgniku suhtes toimivas täitemenetluses ei ole kolme kuu jooksul vara puudumise tõttu saadud nõuet rahuldada või kui täitemenetluses ilmneb, et võlgnikul ei jätku vara kõigi kohustuste täitmiseks;
- 3) võlgnik hävitab, peidab või raiskab oma vara või teeb raskeid juhtimisvigu, mille tagajärjel ta on muutunud maksejõuetuks, või on muul viisil tahtlikult põhjustanud oma maksejõuetuse;
- 4) võlgnik teatab võlausaldajale, kohtule või avalikkusele, et ta ei suuda oma kohustusi täita;
- 5) võlgnik on lahkunud Eestist eesmärgiga hoiduda oma kohustuste täitmisest või varjab end samal eesmärgil.

Võlgniku pankrotti taotlev võlausaldaja peab pankrotiavalduses põhistama võlgniku maksejõuetust vähemalt ühega eespool nimetatud asjaoludest. Praktikas kasutavad võlausaldajad kõige sagedamini esimesena nimetatud erialust, s.o pankrotihoiatuse tegemist võlgnikule. Kohustusliku erialuse väljatoomine ei vabasta võlausaldajat võlgniku maksejõuetuse põhistamisest muude asjaoludega. Seda aga kipuvad võlausaldajad unustama. Tihti tabab võlausaldajaid pankrotiasja menetlemisel üllatus, kui selgub, et kuigi nad on võlgniku maksejõuetust põhistanud asjaoluga, et pärast pankrotihoiatuse esitamist ei ole võlgnik kohustusi täitnud, on võlgnik siiski maksevõimeline. Praktikas on juhtunud, et võlgnik ei suvatsegi pankrotihoiatusele vastata, sest ei pea seda oluliseks. Ta kas arvab, et tal on piisavalt vara, või pole ta posti teel saadetud pankrotihoiatust kättegi saanud. Võlausaldaja peab suutma vaidluse korral tõendada, et võlgnik on pankrotihoiatuse ka kätte saanud. Muidu ei hakka kohus võlgniku maksevõimet hindamagi. Võlausaldaja peab pankrotiavalduse põhjalikult ette valmistama, st võlgniku maksejõuetuse põhistama, et mitte sattuda olukorda, kus kohus jätab pankrotiavalduse rahuldamata ja menetluskulud, mis pankrotiasjades ei ole väikesed, jäävad võlausaldaja kanda.

Maksejõuetuse põhitunnus on, et võlgnik ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ning see suutmatuse ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.

Üldjuhul on isiku majandusseisundi halvenemine pikaajaline protsess, mis toob tihti kaasa maksejõuetuse. Samas võib maksejõuetus välja kujuneda ka seetõttu, et pole piisavalt tähelepanu pööratud riskile. Näiteks võib ettevõttel olla keeruline oma tegevust taastada, kui mingil põhjusel on hävinenud andmepank, tootmishoone vms. Kui tekkiv maksejõuetus on ajutise iseloomuga, siis on see tavaliselt ületatav. Pankroti eeldus on püsiv maksejõuetus. Selleks et hinnata, kas isik on ajutiselt või alaliselt maksejõuetu, tuleb hinnata isiku majanduslikku olukorda tervikuna, juriidilise isiku puhul tuleb analüüsida ettevõtte majandustegevust. Maksevõime hindamiseks ei piisa ainult pangakonto seisu fikseerimisest, isiku maksevõimelisust tuleb hinnata pikema aja jooksul.

Raamatupidamise andmete tähtsus maksevõime väljaselgitamisel

Maksevõime hindamise seisukohast on oluline, kas võlgnik on raamatupidamiskohustuslane või mitte. Raamatupidamiskohustuslane on nii avalik-õiguslik kui ka eraõiguslik juriidiline isik, samuti füüsilisest isikust ettevõtja. [\[xviii\]](#) Füüsiline isik (inimene) raamatupidamiskohustuslane ei ole. Juriidilisel isikul (ettevõttel) on kohustus korraldada oma raamatupidamine nii, et oleks tagatud objektiivse ja võrreldava informatsiooni saamine isiku finantsseisundi, majandustulemuste ja rahavoogude kohta, et oleks võimalik dokumenteerida oma majandustehinguid ning kajastada algdokumentide alusel majandustehinguid registrites ning aruannetes. [\[xix\]](#)

Aga ka füüsilise isiku (inimese) pankrot pole välistatud. Et füüsiline isik ei pea oma tulude- ning vara ja kohustuste kohta arvestust pidama – majandusaasta aruannet või bilanssi neilt nõuda ei saa –, siis tuleb füüsilisest isikust võlgniku maksevõime hindamiseks koguda andmeid teisiti kui raamatupidamiskohustuslaselt. Selleks saab näiteks ajutine pankrotihaldur informatsiooni füüsiliselt isikult endalt, kuid võimalik on koguda infot ka avalikest registritest. Näiteks kinnistusregistrist saab teavet isikule kuuluva kinnisvara (maa, maja, korter vms) kohta. Täitmata kohustuste kohta võib saada andmeid kohtutäiturilt. Ametiasutustelt (nt Maksu- ja Tolliamet) saab teavet isiku tulude kohta. Maksevõime hindamisel tuleb arvestada nii olemasolevat vara ja kohustusi kui ka oodatavaid tulusid ja tulevikus tekkivaid kulusid, mis oluliselt vähendavad isiku maksevõimet. Füüsilise isiku maksevõime hindamisel tuleb arvestada tema võimet täita olulisi kohustusi õigel ajal. Kui isik on võtnud pangalaenu eluaseme soetamiseks ja pärast seda on kinnisvara hinnad langenud, ei pruugi tema vara katta tema kohustusi, s.o 30-aastase pangalaenu jääki. Ometi ei saa seda isikut pidada maksevõimetuks, kui ta on võimeline jooksvalt tasuma maksegraafikus kokkulepitud makseid.

Praktikas on ilmnenu, et paljud ettevõtjad on eksiarvamusel ettevõtte maksevõimelisuse hindamisel. Nimelt arvatakse, et ettevõtte on maksejõuetu siis, kui kogu vara on ära kulutatud ja ettevõttel on kohustusi, mille täitmiseks enam vara ei piisa. Ei ole harvad juhtumid, kui esitatakse juriidilisest isikust võlgniku pankrotiavaldus, millest selgub, et vara on ettevõttel null krooni, kuid kohustusi mitu miljonit. Kui võlgniku raamatupidamisdokumentidega lähemalt tutvuda, selgub, et võlgnik on püsivalt maksejõuetu olnud juba mitu aastat ning pankrotiavalduse esitamisega on põhjendamatult viivitatud. Siinkohal tuleb rõhutada, et juriidilise isiku maksevõime hindamise alused on seadusandja kindlaks määranud, lähtudes põhimõttest, et maksejõuetuse ilmnemise korral tuleb käivitada pankrotimenetlus, mille käigus on võlausaldajatel võimalus saada oma nõuded vähemalt osaliseltki rahuldatud. See tähendab, et pankrotiavalduse esitamise õige aeg on siis, kui jätkub vara ka kohustuste täitmiseks. Põhjalikumalt käsitleb autor seda küsimust allpool.

Ettevõtte finantsseisu analüüsimine

Ettevõtte, s.o raamatupidamiskohustuslase maksevõimelisuse hindamiseks tuleb ettevõtte finantsseisu analüüsida. Oluline näitaja, mis võimaldab võlgniku maksevõimet hinnata, on küsimus, kuivõrd tema majanduslik olukord võimaldab nõuete rahuldamise (kohustuste täitmise). Nimetatud näitaja peegeldab ka ettevõtte tegelikku võimet ehk valmidust aruandeperioodi lõpul ära maksta kõik lühiajalised võlgnevused. Ettevõtte maksevõimelisusest annab esmase ülevaate hetkeseisu kajastav bilanss. Kasumiaruandest on võimalik näha perioodi kulusid ja tulusid, rahavoogude aruandest aga laekumisi ja väljamakseid. [\[xx\]](#) Et omada paremat ülevaadet raha liikumisest, maksevahendite olemasolust ja investeerimisvõimalustest, koostatakse ettevõttes paralleelselt bilansi ja kasumiaruandega ka rahavoogude (kassavoogude)

aruanne. Tegelikult võimaldab rahavoogude aruanne ainukesena näidata ettevõtte võimet tasuda oma kohustusi kindlatel, bilansi koostamisest erineval ajal. Järelikult saame suures osas just tänu rahavoogude aruandele uurida ettevõtte maksevõime või -võimetuse hetkeseisu.[\[xxi\]](#)

Ettevõtte maksevõimelisuse analüüs hõlmab nii lühiajaliste võlgnevuste katmise potentsiaali kui ka maksevalmiduse analüüsi, et selgitada välja ettevõtte tegelik valmidus tagastada võlg. Lühiajaliste kohustuste tasumise potentsiaal võimaldab välja selgitada maksevõimetuse kestvuse probleemi. Selleks tuleb analüüsida ettevõtte rahaliste vahendite laekumise ja väljamaksete vahekorda, mille tulemusena kujuneb teatav rahajääk. Jäägiga on võimalik tasuda konkreetsete kohustuste täitmise eest nii aktsionäridele (dividendid), hankijatele (tasumata arved), laenuandjatele (nii igakuised intressid kui ka tähtajaliselt laen ise) kui ka töötajatele (palgad). Eeltoodu kirjeldab lühiajaliste kohustuste katmisega seotut ehk nn jooksvat maksevõimelisust. Samas tuleb uurida ka ettevõtte pikemaajalist maksevõime potentsiaali ja suutlikkust tagastada näiteks pikaajalisi laene ettenähtud tähtaegadel. Pikaajalise maksevõime ehk kapitali struktuuri näitajad kajastavad omakapitali osatähtsust ettevõtte kapitali struktuuris ning sellest tulenevalt ettevõtte potentsiaali katta pikaajalisi investeeringuid omakapitali arvelt.[\[xxii\]](#)

Ettevõtte maksevõime hindamisel tuleb arvestada ka ettevõtte potentsiaali teenida kasumit ja võimet jätkata oma tegevust, sest alati ei näita varade ja kohustuste vahekord ettevõtte potentsiaali kohustuste täitmisel. Näiteks tegevust alustaval ettevõttel on tegevuse käivitamine kaasa toonud suured kulud, kuid tulusid ei ole ettevõtte veel teenima asunud. Muidugi tuleb sellisel juhul viia ettevõtte omakapital vastavusse seaduses nõutud suurusega, milleks on mitu võimalust ja mida autor käsitleb alljärgnevalt.

Eespool nimetatud seisukohti toetab ka kohtupraktika. Selle kohaselt ei näita ainuüksi võlgniku täitmata kohustused veel tema püsivat maksejõuetust. Kohus peab tuvastama, kas isikul on vara sissenõutavate võlgade rahuldamiseks ning kas võlgniku vara ületab sissenõutavaks muutunud nõudeid tema vastu. Kui sissenõutavaks muutunud nõuded võlgniku vastu ei ületa tema vara ning pankrotiavalduse esitanud isiku nõuded võlgniku vastu on oluliselt väiksemad isiku varast, ei saa võlgniku maksejõuetust lugeda püsivaks.[\[xxiii\]](#)

Maksevõime näitaja seotus omakapitaliga

Nagu eespool nimetatud, on ettevõtte, s.o raamatupidamiskohustuslase maksevõime näitaja seotud omakapitaliga. Omakapital (netovara) näitabki varade ja kohustuste vahet[\[xxiv\]](#) (varad – kohustused = omakapital). Vara on isikule kuuluv rahaliselt hinnatav asi või õigus, kohustused on isikul lasuv rahaliselt hinnatav võlg.[\[xxv\]](#) Kohustusliku omakapitali suuruse leiame äriomadustikust. Selle kohaselt peab piiratud vastutusega äriühingul (osaühingul või aktsiaseltsil) olema netovara vähemalt pool osakapitalist või vähemalt seaduses nõutav omakapitali suurus (minimaalne määr). Osaühingu osakapitali minimaalmäär on 40 000 krooni, aktsiaseltsi aktsiakapitali minimaalmäär 400 000 krooni.[\[xxvi\]](#)

Juhul kui piiratud vastutusega äriühingu omakapital siiski ei vasta esitatud nõudmisele, on omanikul (osanikul või aktsionäril) võimalik otsustada, kas vähendada või suurendada omakapitali tingimusel, et netovara suurus vastaks seaduses nõutavale suurusele, või võtta tarvitusele muud abinõud omakapitali vastavusse viimiseks seaduses nõutava suurusega. Näiteks võivad omanikud suurendada omakapitali rahalise sissemakse teel. Kui aga omanikud nimetatud võimalusi kasutada ei soovi, on võimalik äriühing lõpetada, ümber kujundada, jagada

osadeks või ühineda mõne teise äriühinguga. Kui aga omanikud eelnimetatud võimalusi kasutada ei soovi, tuleb esitada pankrotiavaldus.[\[xxvii\]](#)

Kuidas aga tagada äriühingu omanikule teave selle kohta, et äriühingu omakapital ei vasta seaduses esitatud nõudmistele? Ka selle peale on seadusandja mõelnud. Juhatuse liikmele on kehtestatud kohustus kutsuda kokku äriühingu erakorraline koosolek (omanikud), kui äriühingul on netovara vähem kui pool omakapitalist või vähem kui seaduses nõutud minimaalne suurus.[\[xxviii\]](#)

Kui äriühingu omanikud ei võta meetmeid, et viia äriühingu omakapital seaduses nõutavale tasemele, ega otsusta ka esitada pankrotiavaldust, ei vabasta see äriühingu juhatust pankrotiavalduse esitamise kohustusest.[\[xxix\]](#) Kui äriühing on püsivalt maksejõuetu, peab äriühingu juhatuse liikmele ilmnenud 20 päeva möödudes esitama kohtule pankrotiavalduse.[\[xxx\]](#) Sellest tähtajast praktikas kahjuks kinni ei peeta, harvad ei ole juhtumid, kus äriühingu juhatuse liige esitab pankrotiavalduse alles kaks-kolm aastat pärast püsiva maksejõuetuse ilmumist. Selleks ajaks on äriühingu tegevus ammu lõppenud, töötajad töölt lahkunud ja kogu äriühingu vara kulutatud ning ka kohustused on intresside ja viiviste näol pidevalt kasvanud.

Eespool kirjeldatud viisil käitunud juhatuse liige pole ilmselgelt täitnud oma seadusest tulenevat hoolsuskohustust.[\[xxxi\]](#) Olla hoolas ja täita hoolsuskohustust tähendabki eelkõige seda, et juhtorgani liige täidab kohustusi lähtudes hea usu põhimõttest, järgides oma tegevuses eelkõige ühingu huve.[\[xxxii\]](#) Maksejõuetu äriühingu edasikestmine ei ole aga ei omanike, võlausaldaja ega ka ühingu enda huvides. Majanduskäibe edukaks eksisteerimiseks on oluline õigusselgus. Lahendamata maksejõuetusprobleemid, maksejõuetud ettevõtted ja täitmata kohustused komplitseerivad majanduskäivet. Seepärast on seadusandja kehtestanud pankrotiavalduse esitamiseks väga lühikese tähtaja.

Maksejõuetusega kaasnev vastutus

Kui juhatuse liige täidab pankrotiavalduse esitamise kohustust, tuleb tal arvestada, et sellise käitumise eest võib järgneda vastutus. Lisaks pankrotiavalduse esitamata jätmisele võib vastutus järgneda ka seetõttu, et juhatuse liikme poolse kohustuste rikkumise tõttu (juhtimisviga) on tekkinud materiaalne kahju. Raskeks juhtimisveaks loetakse füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani liikme poolt oma kohustuste rikkumist tahtlikult või raske hooletuse tõttu.[\[xxxiii\]](#) Juhatuse liikme vastutus võib olla nii tsiviilõiguslik kui ka karistusõiguslik. Juhatuse liikme tsiviilõiguslik vastutus seisneb selles, et tal tuleb hüvitada kahju, mille ta on tekitanud oma kohustuste täitmata jätmisega. Seadusandja on ette näinud alused juhatuse liikmete vastutuse tekkimiseks nii ettevõtte[\[xxxiv\]](#) kui ka võlausaldajate ees. Vastutuse kohaldamise eelduseks on materiaalõiguslike aluste olemasolu, samuti kohustuste rikkumine, kahju ning rikkumise ja kahju vaheline põhjuslik seos. Lisaks võib pankroti väljakuulutamise korral järgneda ka pankrotiõiguslik vastutus, näiteks ärikeelu kohaldamine.

Karistusõiguslik vastutus võib ka järgneda juhatuse liikme kohustuste täitmata jätmise tõttu. Eristatakse pankrotikuritegusid ja kuritegusid, mille eesmärk ei ole teadlikult oma maksevõime vähendamine (ärisaladuse hoidmise kohustus[\[xxxv\]](#)). Näiteks võib järgneda vastutus osanike, aktsionäride või tulundusühistu liikmete koosoleku kokkukutsumata jätmise eest olukorras, kus bilansist on selgunud, et netovara ei vasta seaduses nõutud tasemele; samuti võib järgneda

vastutus raamatupidamiskohustuste rikkumise eest või ettevõtte majanduslikku seisundit kajastava ebaõige info edastamise eest. Vastutus võib järgneda ka võlgniku vara teadva hävitamise, kahjustamise, raiskamise, põhjendamatu kinkimise, loovutamise või välismaale paigutamise eest, põhjendamatu kohustuste võtmise, põhjendamatu soodustuste andmise või ühe võlausaldaja teisele eelistamise eest, kui sellega on põhjustatud võlgniku maksevõime oluline vähenemine või tema maksejõuetus. See on karistusseadustiku mõttes kuritegu. Kuritegu on ka vara varjamine pankrotimenetluses ning juba nimetatud pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmine.^[xxxvi] Oluline on see, et karistusõigusliku vastutuse kandmine ei vabasta tsiviilõiguslikust vastutusest, s.o kahju hüvitamise kohustusest.

Kui pankrotimenetluses on ilmnenu, et võlgnik on seoses maksejõuetuse tekkimisega toime pannud kuriteo tunnustega teo, on kohtul kohustus teatada sellest prokurörile või politseile kriminaalmenetluse algatamise otsustamiseks.^[xxxvii] Samas ei ole kohtu ülesanne esitada avaldus näiteks võlgniku juhatuse liikme tekitatud kahju sissenõudmiseks. Seda peab tegema õigustatud isik (võlausaldaja, pankrotihaldur vm isik) ise.

Kokkuvõte

Nagu öeldud, ei pea maksejõuetus alati lõppema pankrotiga, sest võlgnik võib olla suuteline oma olukorda parandama. Alust pankroti väljakuulutamiseks on siis, kui võlgniku suutatus võlausaldajate nõudeid rahuldada ei ole ajutine, vaid iseloomulik tema majanduslikule olukorrale tervikuna. Pankrotiseadus võimaldab ettevõtet tervendada (saneerida) isegi pärast pankroti väljakuulutamist.^[xxxviii] Samuti püütakse kaitsta isikuid ka enne pankrotistumist, andes võimaluse ettevõtet tervendada (reorganiseerida) juba siis, kui maksejõuetus ähvardab, kuid ei ole veel välja kujunenud. Selleks otstarbeks on asutud välja töötama reorganiseerimiseaduse eelnõu.

Maksejõuetuse teema on muutunud praegusel SMS-laenude ja muude materiaalsete ahvatluste ajastul väga päevakohaseks. Vastutustundlik isik mõistab maksevõime olulisust, hindab seda jooksvalt ning arvestab seda ka kohustuste võtmisel ja majandustegevuse arendamisel. Ometi on küllalt palju inimesi, kes annavad järele ahvatlustele võtta kergel käel kohustusi (nt laene) ega mõtle pikemalt selle üle, kas nad neid ka täita suudavad. Ei mõelda ka tagajärgedele, mis saavad olukorras, kus on ilmselge, et kohustusi ei suudeta õigeaegselt täita ning et võlad ületavad isiku vara väärtuse. Ilmselge on seegi, et sellisel juhul kaotab mõni võlausaldaja kannatuse ja esitab võlgniku suhtes pankrotiavalduse või et võlgnikul endal ei jää üle muud, kui esitada ise pankrotiavaldus. Pankroti väljakuulutamise tagajärjed ei ole meeldivad ega too kaasa automaatset võlgadest vabanemist. Mida pankrot täpsemalt tähendab ja mida pankrotimenetlus endaga kaasa toob, on juba teine teema.

(Järgneb)

[i] <http://www.eki.ee/dict/qs2006/index.cgi?Q=maksej%C3%B5uetus&F=M&O=0&E=0>.

[ii] <http://www.eki.ee/dict/qs2006/index.cgi?Q=maksev%C3%B5imetu&F=M&O=0&E=0>.

[iii] Pankrotiseadus § 1 lõiked 2 ja 3.

- [iv] *Insolvenzordnung* § 17.
- [v] <http://www.eki.ee/dict/qs2006/index.cgi?Q=pankrot&F=M&O=0&E=0>.
- [vi] Pankrotiseadus § 1 lõige 1.
- [vii] **P. Varul**. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – *Juridica* 1994, nr 1.
- [viii] Pankrotiseaduse § 9.
- [ix] Pankrotiseaduse § 13 lõiked 1 ja 2.
- [x] Pankrotiseaduse § 31 lõiked 3 ja 4.
- [xi] Pankrotiseaduse § 10 lõige 4.
- [xii] Pankrotiseaduse § 15 lõige 2.
- [xiii] Riigikohtu lahend nr 3-2-1-50-05.
- [xiv] Riigilõivuseaduse lisa 2.
- [xv] Pankrotiseaduse § 11.
- [xvi] Pankrotiseaduse § 22 lõige 2.
- [xvii] Pankrotiseaduse § 10 lõige 2.
- [xviii] Raamatupidamise seaduse § 2 lõige 2.
- [xix] Raamatupidamise seaduse § 4.
- [xx] Raamatupidamise seaduse §-d 18 ja 19.
- [xxi] **T. Haldma**. Finantsanalüüs pankrotimenetluses. – *Juridica* 1994, nr 1.
- [xxii] **T. Haldma**. Finantsanalüüs pankrotimenetluses. – *Juridica* 1994, nr 1.
- [xxiii] Riigikohtu lahend nr 3-2-1-120-02.
- [xxiv] Raamatupidamise seaduse § 3 punkt 3.
- [xxv] Raamatupidamise seaduse § 3 punktid 1 ja 2.
- [xxvi] Äriseadustiku §-d 136 ja 222.
- [xxvii] Äriseadustiku §-d 176 ja 301.
- [xxviii] Äriseadustiku § 292 lõige 1.
- [xxix] Tsiviilseadustiku üldosa seadustiku § 36.
- [xxx] Äriseadustiku §-d 112¹, 180 ja 306.
- [xxxi] Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 35.
- [xxxii] **P. Varul** jt. Äriühingu juhtorganid. Äripäeva Kirjastus 2005, lk 61.
- [xxxiii] Pankrotiseaduse § 28 lõige 2.
- [xxxiv] Äriseadustiku §-d 187 ja 315.
- [xxxv] Karistusseadustiku § 377.
- [xxxvi] Karistusseadustiku §-d 380–381¹ ja 384–385¹.
- [xxxvii] Pankrotiseaduse § 28 lõige 1 ja § 165 lõige 5.
- [xxxviii] Pankrotiseaduse §-d 2 ja 129.